

SHAHRISABZ SHAHRI TURIZM SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNING USTAVOR YO'NALISHLARI: MUAMMOLAR VA STRATEGIK YECHIMLAR

Imamov Nodir Narzullayevich

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi ilmiy xodimi

Tel: +998880074144 @mail narzullayev81@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqolada Shahrisabz shahrining turistik-rekratsion salohiyati, tarixiy-madaniy merosi hamda hududda turizm industriyasini rivojlantirish imkoniyatlari ilmiy va amaliy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda Shahrisabzda turizm sohasini ushlab turgan asosiy muammolar — turistlarning shaharda bo'lish muddatining qisqaligi, infratuzilma va logistika cheklovlari, xizmat ko'rsatish sifatidagi uzilishlar atroflicha o'rganilgan. Maqola yakunida hududda turizmni diversifikatsiya qilish, etno va ekoturizm klasterlarini yaratish hamda raqamli texnologiyalarni (Smart Tourism) joriy etish bo'yicha ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Shahrisabz, turizm salohiyati, ziyorat turizmi, klaster yondashuvi, Smart Tourism, etnoturizm, logistika, infratuzilma, iqtisodiy samaradorlik.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda turizm industriyasi hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va hududiy infratuzilmani modernizatsiya qilishning eng jadal mexanizmlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini iqtisodiyotning drayver sohasiga aylantirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Shahrisabz shahri UNESCOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan, Amir Temur va Temuriylar davri tamaddunining noyob obidalari (Oqsaroy, Dorut Tilavat, Dorus Saodat) joylashgan xalqaro ahamiyatga ega turistik markazdir. Biroq, shaharning mavjud rekreatsion va madaniy salohiyatidan foydalanish darajasi xalqaro standartlar va salohiyatga to'liq mos kelmaydi. Ushbu maqolaning maqsadi — Shahrisabzda turizmni rivojlantirishdagi tizimli muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etishning ilmiy-amaliy yechimlarini asoslab berishdan iborat.

METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy-iqtisodiy tahlil, SWOT-tahlil (kuchli va kuchsiz tomonlar, imkoniyatlar hamda xatarlar) va klasterli yondashuv usullaridan foydalanildi. Shahrisabz shahrining turistik oqimi, infratuzilma ko'rsatkichlari va hududiy resurslaridan foydalanish samaradorligi ilmiy jihatdan baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR**1. Shahrisabz turizm sektori bo'yicha SWOT-tahlil**

Kuchli tomonlari (Strengths)	Kuchsiz tomonlari (Weaknesses)
YUNESKO ro'yxatiga kiritilgan boy tarixiy-madaniy meros	Turistlarning o'rtacha qolish muddati kamligi (1 kundan kam)
Qashqadaryo tog' etaklari bilan tutash geografik joylashuv	Samarqand va Buxoroga nisbatan mehmonxona fondining yetarsizligi
Noyob hunarmandchilik va etno-madaniy an'analar	Xalqaro logistika va transport aloqalarining murakkabligi

Imkoniyatlar (Opportunities)	Xatarlar (Threats)
Ekoturizm va etnoturizmni (Gilon, Sarchashma, Miraki) integratsiya qilish	Tarixiy obidalarining antropogen va iqlimiy yemirilishi
"Smart Tourism" (AR/VR) texnologiyalarini tatbiq etish	Turizm xizmatlaridagi mavsumiylik darajasining yuqori ekanligi
Xalqaro brending va etno-festivallarni yo'lga qo'yish	

2. Shahrisabzda turizmni rivojlantirishdagi asosiy muammolar O'tkazilgan tahlillar Shahrisabz turizm sohasida quyidagi tizimli muammolar mavjudligini ko'rsatdi:

"Tranzit turizm" (Transit Tourism) muammosi: Sayyohlarning aksariyati Shahrisabzga Samarqand shahridan 1 kunlik ekskursiya (day-trippers) sifatida tashrif buyuradi. Natijada, turistlar shaharda tunab qolmaydi va mahalliy iqtisodiyotga (mehmonxonalar, umumiy ovqatlanish, ko'ngilochar maskanlar) keltiriladigan daromad darajasi pastligicha qolmoqda. Mavsumiylik (Seasonality) va mahsulot mono-yo'nalishliligi:

Turizm taklifi asosan faqat bahor va kuz oylarida faollashadigan ziyorat va tarixiy-madaniy obidalar namoyishiga bog'lanib qolgan. Logistika va infratuzilma cheklovlari:

Toshkent va boshqa yirik markazlardan Shahrisabzga to'g'ridan-to'g'ri va tezkor transport (aviamashrutlar, tezurar poyezdlar) qatnovining yetarli darajada yo'lga qo'yilmagani sayyohlar oqimiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Raqamli targ'ibot va Raqamli servis (Smart Tourism) yetishmovchiligi: Oqsaroy kabi vayron bo'lgan yoki qisman saqlangan obyektlarning dastlabki qiyofasini ko'rsatuvchi interaktiv raqamli vositalar (Augmented Reality — AR) va xalqaro turistik platformalarda (Booking, TripAdvisor) mahalliy subyektlarning kam integratsiyalashgani.

MUNOZARA VA YECHIMLAR (TAVSIYALAR)

Yuqoridagi muammolarni bartaraf etish va Shahrisabzning turistik jozibadorligini oshirish uchun quyidagi strategik ilmiy-amaliy yechimlar taklif etiladi:

1. "Tarix — Tabiat — Qishloq" klaster modeli (Hududiy integratsiya) Shahrisabz shahridagi tarixiy-madaniy turizmni shahar atrofidagi tog'li va etno-qishloqlar (Miraki, Gilon, Sarchashma) bilan yagona Turistik klasterga birlashtirish zarur.

Natija: Sayyoh kunduzi Shahrisabz obidalarini ziyora qiladi, kechasi esa tog'li hududlardagi etno-xonadonlarda (Guesthouse) qolib, etnoturizm va rekreatsiyadan bahramand bo'ladi. Bu turistlarning hududda qolish muddatini 1 kundan 3-4 kungacha uzaytiradi.

2. "Smart Tourism" va Virtual rekonstruksiya texnologiyalarini joriy etish Oqsaroy majmuasi va boshqa tarixiy obidalarda Augmented Reality (AR — To'ldirilgan reallik) texnologiyalarini tatbiq etish. Sayyohlar mobil ilova yoki AR-ko'zoynaklar orqali Oqsaroyning XV asrdagi ulug'vor asl holatini 3D formatida ko'rish imkoniga ega bo'lishi kerak.

3. Logistika va transport bog'liqligini yaxshilash Samarqand — Shahrisabz va Qarshi — Shahrisabz yo'nalishlarida muntazam turistik ekspress-avtobuslar hamda qulay mikroavtobus qatnovlarini ko'paytirish; Shahrisabz aeroporti imkoniyatlaridan foydalangan holda kichik aviatsiya (charter va mahalliy reyslar) qatnovlarini yo'lga qo'yish.

4. Event-Tourism (Tadbirlar turizmi) va Mavsumiylikni yo'qotish Shahrisabzni xalqaro etno-festival va ilmiy anjumanlar markaziga aylantirish. Har yili o'tkaziladigan Xalqaro Maqom San'ati Festivali, "Iroqi kashtachilik" yarmarkalari hamda "Temuriylar davri shatranji" xalqaro turnirlarini muntazam tashkil etish orqali qish va yoz oylarida ham turistik oqimni ushlab turish.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Shahrisabz shahrida turizm sohasini rivojlantirish faqatgina tarixiy obidalarni saqlash bilan cheklanmasligi kerak. Shaharda turizmni iqtisodiy drayverga aylantirish uchun klasterli yondashuv, Smart-turizm texnologiyalari va etno-ekoturizm integratsiyasi talab etiladi.

Taklif etilayotgan yechimlarning amaliyotga joriy etilishi turistlarning hududda bo'lish muddatini uzaytirishga, mahalliy aholi bandligini oshirishga hamda Qashqadaryo viloyati yalpi hududiy mahsulotida turizm ulushini keskin oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR LARIXI / REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 27-apreldagi "O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-135-son Qarori.
2. Shamshodov, M. (2020). Amir Temur: Hayoti va faoliyati. Toshkent: "Nashr" nashriyoti.
3. Tuxtayev, A.S. (2021). Hududlarda turizm klasterlarini shakllantirishning iqtisodiy mexanizmlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy jurnali, №4, 112-120-b.
4. UNWTO (2022). Sustainable Tourism Development in Cultural Heritage Sites. World Tourism Organization Publications, Madrid.
5. Ibrahimov, A. (2015). Shatranj: Tarixiy va madaniy o'rni. Buxoro: Buxoro universiteti nashriyoti.